

İNAN

TRABZON HALKEVİ KÜLTÜR DERGİSİ

Ayda bir çıkar

Yeniseri Sayı 51-52	NİSAN MAYIS 1949	Sahibi : Abdullah Günel Yazı işlerini fiilen idare eden Kemal Kefeli	Basıldığı yer : İstikbal Basımevi	25 Kuruş
------------------------	------------------------	--	--------------------------------------	-------------

İÇİNDEKİLER

Beklemezdik «Konuşma»	Mehmet ATAY
Yaprak «Şiir»	Nihat ETİZ
Trabzon tarihi	Şakir ŞEVKET
Havuzda akşam «Şiir»	Bülent Hikmet ŞEREN
Hasbihal «Şiir»	Halit TANYELİ
Aklımıza gelmiyen «Şiir»	Necmi GÜN
Esmer meleşim	S. Lütü KUTLUAY
Bir münzevinin mektubu	Bülent Hikmet ŞEREN
Denizin getirdikleri «Şiir»	Cahit KÜLEBİ
Erzurumdan Trabzona	LADY KELLY
Ötügenli'me «Şiir»	B. H. ŞEREN
Dergiler arasında	KARSAN

Yeni seri sayı
51—52

NİSAN—MAYIS
1949

Kuruş
25



İNAN

TRABZON HALKEVİ KÜLTÜR DERGİSİ

Ayda bir çıkar

Yeniseri Sayı 51-52	NİSAN MAYIS 1949	Sahibi : Abdullah Günel Yazı işlerini fiilen idare eden Kemal Kefeli	Basıldığı yer : İstikbal Basımevi	25 Kuruş
------------------------	------------------------	--	--------------------------------------	-------------

Konuşma

Beklemezdik

Mehmet Atay

Yirmi yılın getirdiği sağlam temeller üzerine dayanan Türk — Yunan dostluğunu sarsacak kadar müessif olan «Atina stadyom hadisesi» nin yankıları halâ devam etmektedir. Bir dost tarafından arkadan hançerlenmenin acısı, tabiidir ki, hile nedir bilmiyen, fırsatlardan istifade etmiye tenezzül etmiyen asil ve erkek bir milletin ruhu üzerinde yapacağı tesir de derin olacaktır. Bu böyle olmakla beraber, coşkun millî heyecanını endazelemesini bilen vakur bir gençlik kütlesi yanında ağırbaş bir dil kullanmasını bilen bir basınımız var. Hele devlet adamlarımızın, millî gururumuzu yaralıyan bu çirkin hadisenin vukuu üzerine muhtelif tahliller yaparak, iyi niyet ve samimi dostluk hislerinin verdiği bir temayül ile vakayı psikolojikman bir spor hadisesi olarak kabul edişleri ne asil ve civanmert bir harekettir.

Dışişleri Bakanımız Necmettin Sadak'ın hadise hakkında Büyük



Millet Meclisinde vermiş olduğu izahat sonunda, haklı olarak : «Şunu da arzederim ki, bu gibi futbol ziyaretleri bir daha olmayacaktır» demişlerdir. Bu böyle olmasa da spor münasebetleri devam etse idi acaba dost Elencikler bu gibi temaslara eesaret edebilecekler mi idi ? İrtikâb edilen şuursuzca hareketin bir kaç misli mukabilini göreceklerini düşünerek, şüphesiz hayır, bizde diyoruz ki «hayır sayın Palikaryalar buyurun, gelin... Mert Türk sporcularına Olimpos eteklerinden savurduğunuz sunturlu küfürlere ve furlattığınız limon kabuklarına mukabil centilmence elinize tutuşturulan bir demet çiçek ve alınıza kondurulan bir dost busesi ile karşılaşacaksınız. Gelin!... Dost bildiğimiz siz dostlarınıza ikram etmek için, Pire limanlarında boynu bükük olarak vefakâr Türkün yardımını gören minnetlilerden arta kalan bol tereyağı ve reçelimiz vardır. Asil Türk Milleti dostuna dost, düşmanına düşmandır. O, ata binmesini bilen bir millet olduğu gibi, kahve ikram etmesini de bilen bir millettir.

Yaprak

Şimdi güzelsin, tazesin
Rüzgârın çıkmasını hasretle beklersin.
Şehvetli kırılığların vardır
Öpülüp koklanmak istersin.

Bakışında güzel kadınların en güzel bakışı
Renginde renklerin en güzeli,
Ama mütevazi olduğun
Hâlinden belli.

Işıklarla oynayırsın her sabah
Seninledir bütün böcek, kelebek
Dikkat et sararmıyasın
Sonra yüzüne bakan olmayacak

Kulağında sevdiğin rüzgârın sesi
Ağırlığınca emel taşıyarak
Bir gün sen de
Toprağa düşeceksin yaprak.

Nihat Etiz

Trabzon tarihi

Yazan : Şakir Şevket

İşbu Ayasofya mahallesi Trabzon ile Akçaabat'ın sınırı olup buradan ta Akçakaleye kadar olan köyler bu nahiye tarafından idare olunur. Mezkûr Akçakalenin ahalisi Trabzon feth olunduktan sonra aradaki eski kalenin mevki ve metanetine güvenerek yedi sene daha İslâm ile muharebeye devam ederek nihayet orasıda kalenin civarında medfun Mahmut Paşa marifetile teshir edilmiş ve şimdi Trabzonda bulunan Ömer bey oğlu familyasının Mahmut Paşa neslinden olduğu mervidir.

Bu familyadan halen Trabzon barut baiyi memuru Fethi ve biraderi Tayyar beyler vardır.

Akçaabat nahiyesi arazisinin kuvvei nehatiyesi nisbetinde ekseri rençber takımının kız kaçırmak gibi da valara inhimahları bulunmakla bu araziden hakkile istifa de edemiyorlar. Bu nahiyede her nevi hububat hasıl olur.

sa da mahsulâtının en birincisi tütündürki orada senevi 150 batman kadar tütün husule gelir.

Mervidir ki tütün mahsulü Trabzonca en evvel işbu nahiyenin Sera deresi kayesinde icad olunmuş imiş. İşbu Sera köyüne yakın (Fiz) köyünde bundan iki sene evvel Trabzonda Boztepede metfun (Ahi Ervendede) olmak üzere meşhur olan zatın merkatı hizmetinde bulunan Şeyk Hacı Hakkı efendi bir kabir keşfolunarak şimdi o karye ile civar Kura ahalisi buna pek mutakit iselerde bizce hakikatı meçhuldur. Nitekim (Ahi Ervendede) için dahi Trabzonca öyle bir itikat vardır. Vakıa Ahi Ervendede denilen zatın sebkate eden bazı tecrübeler dahi büyüklüğüne delâlet ediyor. Fakat Nevşehirde metfun Ahi Ervendede gibi (Şekayık) de zikri olmadığından onunda hakikatı lâyükile bilinmiyor.

Gerçi bunlar üç kardeş olup her biri bir tarafta medfun bulundukları işidilmekte ve hattâ mezar taşındaki tarihe göre üçyüz bu kadar senelik bir kabir olduğu anlaşılmakta isede bu taşın bundan 30, 40 sene evvel Trabzon hanedanından ve oldukça erbabı maariften Mısırlı Zade merhum Tufan ağa tarafından kazdırılıp oraya dikildiği sureti mevsukada mesmu olup mahaza bunun teaddeden yapılmış olması ve bazı zevatı mukaddese makamının teaddudu kabilinden olarak meşhur Ahi Ervendedenin Trabzondaki bir ma-

kamı muhtemeldir.

Şeyk Hacı Hakkı efendi aslen Pulathane ahalisinden ve erbabı ilim ve tarikattan olup bu merkatın zaten adı kabirler gibi açıkta olduğu halde bir daire içine alınmasına manen memur bulunduğu Şeyk ilân ile 80 tarihinde orada güzel bir daire yaptırmış ve hitabet ve tevilit beratları dahi istihsal etmiştir. Bu merkatın etrafındaki kabirler bizim bildiğimiz bazı zevat olup mahza vaki olan vaziyetleri üzerine oraya defnedilmişlerdir.

Sonu var

Havuzda akşam

*Sil, gözlerinden akan son damla yaşı,
Ve bak, şu mermer havzun derinliğine...
Güleceksin akseden gölgene karşı,
Hatıralar yanacak kalbinde yine...*

*Gözlerin sodayken daha çok gülecek,
Yüzün mütebessim bakacak göğe karşı,
Hayalin mermer abideler örecek
Çalacak ruhunda ağır bir gece marşı!..*

*Bir minare, gökteki pembe bulutlar,
Suda dalgalanıp saracak hislerini ..
Ürperecek akşamı duydukça sular,
Derinden duyacaksın ezan seslerini. . .*

Bülent Hikmet Şeren

Bu ayın seçme şiiri :
Varlık'tan:

Hasbihal

Ya sen neyine güvündin Ahmet,
Neyine güvündün de çıkageldin ?
İşte bu görüp göreceğin rahmet,
Gözü çıkası dünya dediğin.

Kim kimi davet eder bilinmez,
Bilinmez bu koca dünya kimin malı
Ama bir kere gelince ister istemez
Ya kısmet deyip insan yaşamalı.

Yoksa çekilir gey mi yaşamak,
Her lâhza meram anlatmak insanlara
Kimi çirkin, kimi tenbel, kimi korkak
Kiminin on parmağında on kara.

Mademki bir kere gelmiş bulundun
Yağarsın sen de kendi halince.
Zaman sandığından da çabuk geçer
Ve çekilip gidersin vaktin gelince.

Beterin beteri var delikanlı,
Sen bakma kuşların uçtuğuna.
Onların da bin bir derdi, vardır.
Sevin yine insan olduğuna.

Halit Tanyeli

Aklımıza gelmiyen

Bu kadar ölenler olmuyor ibret.
İnsan istemediği şeyi görmüyor ki.
Ne çare ölüm beklemez davet
Ve gelirken haber vermiyor ki.
Senin de sıran gelecek elbet.
Bu kadar ölenler olmuyor ibret.

Baş ağrısı, rahatsızlıktır derken
Nihayet bu değil mi görüp göreceğimiz?
Yolculuğumuz bizce daima erken.
Ama gelmez ki aklımıza öleceğimiz.
Dünyamızda yaşarken ve severken.
Yolculuğumuz bizce daima erken,

Necmi Gün

Kış bitimi

Kazma kürek yaktırsada, artık
Martın sonunu bulduk.
Gidenlere rahmet, kalanlara ömür.
Bir üç aydır ki uzunluğunu
Fakir — fukara bilir,

Kara kış . . .
Kara kış sormalıydık
Sağlığında serçeve.
Çalakuşvet tırpan sallayıp durur
Manzarayı çevirsede İsviçreye.

Subutay Karsan

Esmer meleğim

Nihat Esen sabahın yedisin-
de işine giderken Cağaloğlundan
indi. İlk işi Sirkeçideki ahabına
uğramak oldu.

Sonra, cadde boyunca yü-
rüyerek durağa geldiği vakit hay-
lı zaman görmemiş olduğu Ha-
san Tuğtekinle karşılaştı:

— Vay Hasan terhis olmuş-
sun. İşittiğim zaman çok mem-
nun oldum. İnşallah bir iş bula-
bilmisindir.

— Teşekkür ederim karde-
şim. Paşabahçenin cam ve gişe
fabrikasının satış şubesinde mu-
hasibim.

Paşabahçenin cam ve gişe
fabrikasının satış şubesinin (satış)
yazılı levhalı kapıyı açıp, içerisin-
de soba yanan odaya girdiler.
Kargı ve sol duvar beyaz boya ile
boyanmıştı. Üst üste üç raf gör-
dü. Bu raflara boy boy, çins çins
sürâhiler, bardaklar, kadehler, ve
saireler sıralanmıştı.

Hasan, tezgâh başında du-
ran orta boylu tıknazca, güler
yüzlü, genç memur arkadaşına
bakarak:

— Merhaba Sami bey. Ar-
kadaşım Nihat. Sürâhi ve bardak
almak istiyor.

Sami bey mutadı veçhile
(hangilerini beğeniyorsunuz) gi-
bilerden eliyle rafları gösterdi.

Nihadın gözlerini de kaydır-
dıktan sonra bir tane sürâhi bir
de çiçek dekorlu çay bardağı be-
ğendi, ve (kaç kuruş) dedi,

— Sürâhi 375. Bardak ise
25 kuruştur.

Sami bey figleri keserken
Nihada adını ve adresini sordu-
ğunda (Nihat Esen. X ilkokul
öğretmeni) diye yazdırmıştı.

Nihatla Hasan muhasebe
odasına girerken Nihatın eli tit-
redi ve üç nüsha kâğıdın biri
yere düştü. Eğilip alırken bir an
vücudünden soğuk terler boğan-
dığını hissetti. Çünkü içeri depo-
dan orta boylu güzel olmayan. .
Fakat kibar bir hali olan siyah
gözleri. . . Şirin esmer bir yüzü,
ipek gibi kumral saçlı bir kız sol
elinde birkaç kâğıt olduğu halde
göründüğü Nihatın gözleri bulanı
vermişti. Esmer kız Hasanla bağ
ile selâmlaşıp muhasebe odasına
girdi.

Nihat, kasaya 680 kuruşu
yatırdı. Zaif ve titrek sesli vezne
memuru gözlüklerinin altından
bakarak:

— Semra hanım emir numa-
rası kaç?

Semra nazik ve ciddi bir
eda ile masa üstünde duran dos-
yayı karıştırıp başını kaldırdı ve
(126) dediği lahza gözleri Esenin
bakışları ile karşılaştı.

Depoda gözler bir kaç kattı.
Kargı kargıya olup arada dar bir
koridor husule geliyordu.

Bu gözde de kurguni renkte
mukavva kutular bir intizamla
sıralanmıştı.

Koridorun nihayetinden elin

de iki kutuyla dönen Semra :

— Buyrun, dedi, bunlar sizin. İsterseniz bakın kırık olmasınlar.

Bir kişiye ait olup camekân gibi bir yere giren Nihat küçük bir masa üstünde defter ve dosyalarla sol tarafta askıda koyu kahverengi bir manto ve eşarbin asılı olduğunu gördüğünde burası Semranın (Bürosu) dur diye düşündü. Elindeki paketi masa üstüne koyup sicimlerini gözerek muayene, yaptı iki bardağı taşı gördü.

Genç kız bu bardakları istekle değiştirdi ve Nihada bakmadan uzattı. Lakin sonradan duğının sol kögesinde göyle ancak sezilebilir bir titreme oldu mu olmadımı ? İşte o kadar. Bu hareket Nihata sevgiyi tattırdı,

Esmer kız önündeki bir deftere figlerin numara ve tarihlerini kaydederken inik başının kumral saçlarından başka bir yeri görünmedi.

İşte o gün delikanlı ebediyen aşkın esiri olduğunu anladi.

Nihat on beş günde bir satış şubesine gidip bir kağıt kirtasiye alıyordu. Gesaret edipte kızla konuşamıyordu. Çünkü Semra gözlerini yere indirip paketleri öyle uzatıyordu. Bazı bazı güldüğü de oluyordu. Sanki kendi kendine gülüyormuş gibi hali vardı. Bazı zamanda kıpkırmızı kesildiği de oluyordu.

Delikanlı ne kadar uğraşmış sa kızı laf söylemek fırsatını bulamadı. Ya ameleler ya da ihtiyar odacı vardı.

Lâkin bir Cumartesi idi tek-

rar depoya gitti. İhtiyar odacı başka bir odaya girdiğinde Nihatın yüreği çatlıyacakmış gibi atarak :

— Affedersiniz, dedi, sizin adınız ?..

Kız çabucak ve memnuniyetle fısıldadı:

— Semra... Ben sizin kim olduğunuzu biliyorum. Figlerden okudum. Adınız Nihat...

— Nihat Esen. Benimle Lâle sinamasına gelmişsiniz ? Çok güzel bir film var... Hamlet oynuyor...

— Gelememki... Annem bir daha beni eve almaz ki... Bilse- niz beni öyle sıkıyorki. Onun ha yatta güvenci benim.. Biz Bayazıtta oturuyoruz. Bayazıt çarşısında. Buraya pek yakın değil. On dört numara. Aralık içinde ?

— Canım gizli gelirsiniz. Saat bir kırkbeşte Eminönünde saatın altında beklerim.

Semra karanlık gözlerini yere indirerek (Peki) diyebildi.

Nihat randevü yerine geldiği vakit saat iki otuz olduğu vakit sevgilisi halâ gelmemişti. Onun yerine ihtiyar ve fakir bir kadın gelmişti.

Hemen Bayazıtta gitti... Bayazıt çarşısına ulaştı. Rüzgârlı bir kış günü idi. Solda dar bir aralığın içinde on dört numarayı gördü ve kapıyı vuracaktı. Biraz sonra evin ikinci katında parçur- lu bir pencere açıldı. Kumral bir baş uzanır gibi oldu. Bu kumral saçlar sevgili Semrasındı...

Pencere altına geldiği vakit Nihat annen ne derse desin ağa- ğı gel gibilerden ona el etti am-

ma, birden bire bir kadın Semra- nın kargısına geçip onu bu hare- ketten meneder. Bu olay Nihatın cesaretini kırdı ve şöylece düşün- dü : (Yarın Pazar gelip Semrayı isteyeceğim). Diye tasarladı.

— Esselamüaleyküm. Affedin teyze, dedi, Rabbena hakkı için artık Semrasız yaşayamıyacağım Bana inanın.

İhtiyar kadın bu ne (kü- stahlık) der gibi Nihata baktı ve yüzüne giddetle ?

— Bana bak evlât. Senin anan baban yokmu ki sen ken- din geldin. Git kimin varsa onu gönder.

Nihat derin bir ıstırapla so kağıt çıktı. Doğruca pansiyona gidip odasına kapandı.

Ocak ayının sonları idi. Ni- hat iyice zayıflamış, neşesini kay- betmiş ve öğrencilerini bile ih- mal etmişti.

Yine bir gün satış yerine gitti. Kimsecikler yoktu. Semra- nın bulunduğu yere vardı. Kızla karşılaştı. Esmer kızın buz gibi olan elini sıkarak ?

— Affet Semra, dedi. Vazi yetimiz ne olacak ?

Zavallı Semra kalbindeki

ızdırabı saklamaya çalışarak :

— Bu mesele beni ilgilen- dirmezki...

Nihat sanki alelâde bir iş- ten soruyormuş gibi : Öylemi Semra ? dedi.

Genç kız heyecanla gözlerini açarak haykırdı.

— Annem ?.. Ve benimle burada bu şekilde konuşmayın ne olur?..

İhtiyar odacı elindeki taşı arabasını iterek yanlarından geç- ti.

— Semra ne olur kararınızı verin. Beni seviyorsunuz değilmi? Ah. Sensiz yaşayamıyacağım. Beni kırmayın yalvarırım...

Esmer kız kalbinin hızla at- tığını ve yanaklarının alev alev yandığını duymakla içinde bir- den doğan sevgi bütün varlığında hayat bulmuş olduğu, halde boy- nunu bükerek iki eliyle yüzünü kapadı çünkü kulaklarına kadar kızarmış olduğu halde :

— Nihat... diyebildi.

Nihadın gözlerinde saadet ışıkları parladı. Nihayet dünya kendisininmiş gibi :

— Semra, dedi, öyleyse hay- di gel beraber gidelim ?...

S. Lütfi Kutluay

Bir münzevinin mektubu

yazan : *Bülent Hikmet Şeren*

«Dostum,

O gürültülü diyarlardan ayrıldığım için, ne kadar memnunum bilsen! . .

Burada, şu mor zirveli yeşil dağların yamaçlarında sadece renk ve ışıktan mütevellit hayallerle yaşıyorum. Ah! Bu sıcak iklimler.. Bahar... Tabiat daima onunla kucak kucağıdır. Ağaçlar, renk renk çiçeklere bezenmiş, kanatları güneşte mavi, kırmızı, sarı, mor renklerle parlayan irili ufaklı, küçük kulübenim etrafında durmadan dönen, süzülen, türlü türlü seslerle garip şarkılar söyleyen bir sürü kuş! . .

Güneşin sıcaklığından burnalıp, küçük vadinin nihayetindeki çağlayanın soğuk sularına, kafalarını sokarak serinlemeye çalışan, çeşit çeşit renklerde, alacalı bulacalı, kaygan sırtlı küçük yılanlar var. Onların kırmızı dillerini suya daldırıp, vücutlarını kıvıra kıvıra oynasmalarını, ne büyük bir zevkle seyrediyorum bilsen. . . Onlar sizin

diyarlarınızda yaşayan nice canlı varlıklardan daha sevimli, aksini iddia etmenize rağmen sıcak kanlıdır! . .

Hani, şu küçüklüğümüzde saklanbaç oynadığımız evimizin arkasındaki arsada büyüyen, koca koca dikenli, iri yapraklı, kırmızı çiçeklerinde ellerimizi kanatan korkunç iğneleri bulunan kaynadili fasilesinden acayip bir nebat vardı ya, işte bugün küçük kulübemin etrafı onlarla dolu.

Dikenli çiçeklerine, hergün yüzlerce yaban arısı konuyor, kırmızı tüveyçlerinden tatlı usareler toplayıp, gidiyorlar!

O, küçük fakat korkunç silâhlı hava haydutlarının şeffaf kanatlarını tatlı vızıltılarla makine gibi çırparak, dağların batan güneşin ziyaları ile penbeleşen ufku doğru ne kadar çabuk, ne kadar acele uçuşları var! . . Onlar, durmadan düşünmeden çalışıyorlar.

Tıpkı, tıpkı sizlerin bir

kısmı gibi! Fakat şu farkla ki, bunlar daima kendilerine bilmeden faydalı işler yaparlar. . . Sizininkilerse bilerek zararlı!

Geçen gün, kayın ağacından yaptığım küçük masamın dibinde düşürdüğüm ezik portakal dilimlerini emmek için toplanan bir sürü gül böcekleri gördüm. Tırtıklı ayaklarıyla birbirlerini sert kabuklarına dayanarak iten, dilimlerin üzerine ilkönce kendileri çıkmak isteyen bu acayip tabiatlı haşereler, tuhaftır, bana hemen sizin diyarınızda yaşayan hemcislerimi hatırlattı. . . Güldüm! Başka ne yapabiliyordim ki? . .

Burada, gece geç vakitlere kadar uyuyamıyorum. Çünkü, güzellikler beni her zaman kendine çekiyor, gen, zimde daima bir enginliksonsuzluklarda yaşayan sihirli ülkelerin kokusunu hissediyorum. Gözlerimde koca bir alem; dönüyor, dönüyor sonra devriliyor. . . Her biri parlak ışıklar saçan binlerce parça kipriklerimden kıvılcımlar saçarak dökülüyor. Yıldızlar, yıldızlar. . .

İleride karanlık ormanı örten uhrevî sükût, arasına av arayan bir puhu kuşunun acı haykırmaları ile yırtılı-

yor. O zaman. . . Korkuyorum diyeceğimi sanma, ruhum tatlı bir hazla yanıyor. Çünkü, her şey benim için sizin diyarlarda cereyan eden hadiselerden daha tabii.. Sizin içinizde ondan daha sinsi, daha korkunç kimseler de var.. Gülüyorsunuz değil mi? Yalnız sana şunu söyleyeyim ki, bu hakikatı sana öğretecek iki şık var. Birincisi, madefi alemden manevî aleme geçen, o son hayat noktası. İkincisi, benim hareketimi taklid etmek!

Burada, neler neler var bilsen? Tabiat insanın arkadaşısıdır dersiniz ama, eminim ki hiç biriniz, benim kadar samimi değil! . .

Renk ve ışık, hayal ve hakikat, gece ve gündüz, hayat ve ölüm, küçüklük ve büyüklük, herşey canlı mahlûklarıyla, sesleriyle, maddeleriyle, güzellikleriyle burada. . . Hem de sema dediğimiz, engin maviliğin altında gündüz güneşe, gece aya gül en en şahane simalariye! . .

Bu mektubumu severseniz okudunsa, gelecek mektubumu zevkle, istekle okuyacaksınız. Sana şimdilik düşüncelerine serpmek üzere, renk ve ışıkla dolu bir buket hayal gönderiyorum! . .

Sevgi ve selâmlar! . . »

Bu ayın seçme şiiri :
Yazı'dan :

Denizin getirdikleri

IV

Kemal Paşa! Milletin babası! şanlı komutan!

Samsun'a çıkar gibi yetiş bize !

Yetiş bize Cennette bile olsan !

İnanç doldur, nur doldur içimize !

Bin kere yurdumuzu kurtaran !

Sağ olsaydın ağlardın halimize.

Cahit KÜLEBİ

Erzurumdan Trabzona

Gegen sayıdan devam

Türkiyedeki tarihi şehirlerin hemen hepsi defalarca isim değiştirmiştir. Eski Yunanlıların Teodosyopolis dedikleri bu şehir de bugün Erzurum adını almış bulunuyor. Bu, ihtimalki "arz," ve "rum," gibi iki eski Türkçe—Arapça kelimeden mürekkeptir ve «Romalıların diyarı» mânâsına gelmektedir.

Şehirden otuz kilometre kadar ötede, çıplak topraklar arasından yukarı Fırat yahu! Karasu akıyor. Erzurum hiç de تنها bir şehir değil; bilâkis gayet kalabalık. İlk defa gördüğüm zaman saat öğleden sonra dördtü, bütün bacalardan gökyüzüne doğru, tül kurdela gibi, dumanlar yükseliyordu.

Erzurumda hakim renk kurşunî. Çünkü evlerin çoğu kerpiçten yapılmış ve kerpiçlerin arası çamurla sıvanmış. Bir çoğunun damları da ot, toprak ve kırmızı tuğla ile kaplı. Zelzeleye karşı mukavemetlerini arttırmak için hemen hemen hepsi ufki kalaslarla inşa edilmiş.

Erzurum'un ağır başlı ve

tarihi bir çehresi var; bu bakımdan, hiç te o zarif Trabzona benzemiyor. Evler, sanki senenin beş ayında karla kaplı kalacaklarını biliyorlarmış gibi, birbirlerine sokulmuşlar. Burası son derece kendi etrafında toplanmış, içine kapanmış bir şehir. Bu Cihetten de Trabzonun aksi. Hakikaten, Trabzonda dışarıya doğru çevrilmiş bir bakış, Karadenize karşı gülümseyen neşeli bir tebessüm görülüyor. Oradaki yüksek, beyaz evler, eteklerini yayan bir dansöz gibi, güneşe ve rüzgâra karşı açılmışlardır.

Erzurum öyle değil; saz benizli ve daha ziyade Asyalı olan Erzurum, Sinan'ın cami yaptığı en uzak köşe olmakla meşhurdur.

Eski kaleden şehre bakarken Strasbourg'u hatırladım. Mimarî bakımından değil, tabii. Fakat her ikisinde de müşterek bir nokta var: Orada bütün evler büyük kilisenin etrafında toplanmıştır; burada da kalenin etrafında.

Şehirden öteye göz alabilirdiğine gidiyor. Nihayet, yetmiş beş, seksen kilometre

uzakta birbirine muvazi olarak uzanan sıra dağlar görülmüyor. Bir tarafta Boyum dağları, diğer tarafta Gürcü Boğazı, Egerli dağ ve Dumanlı dağlar. Cözümüne kızaklar ve güneşte kurutulan kuzu postları da iliştiriyor.

Kalenin tarihî binaların da damları görülmüyor ve bu suretle, bunları birer birer sayabiliyorduk: Çifte Minareler ve Ulu Cami, Lâla Paşa camii ve Sasani tesirindeki harikulâde güzel hendesi tez yinat ve oyma kartallarla süslü Yakutiye camii.

Son bir asır zarfında Erzurum dört defa işgal görmüştür. Buna rağmen minare ve medreselerin hâlâ olduğu gibi durması hayretimi mucip oldu. Çifte Minareler insanı hakikaten hayran bırakan harikulâde bir eser! Kırmızı tuğladan yapılmış bu nârin minareler kurşunî taşların üzerinde fevkalâde bir güzellelikle yükseliyor. Minareler, yonik sütunları gibi, yol yol oyuklu; üzerleri de eskiden mavi çini oldukları anlaşılan güzel şekillerle süslü. Bu minareler Selçuk eseridir ve çift oluşları bir hükümdar tarafından yaptırıldığına alâmettir. Rivayete göre bu bina, bir İran prensesine türbe

olarak yapılmış.

Zemin katında on dokuz, üst katta da onsekiz molla-nın yatıp kalkmasına müsait olan binadaki taş sütunlardan hiç biri diğerinin aynı değildir. Bu tarihî eser çok iyi muhafaza edilmiştir. Bir tek eksiği vardır ki o da 1829 da kapılarının Rusyaya götürülmüş olmasıdır.

İçeride insana huşu veren kudsî bir hava hâkimdir. Kalın ve gümüş duvarlarına arasında sıkışmış kalmış bir sükûnet havuzunda bulunuyor gibiydik. Duvarların gümüş rengini çatıda uçsuz kumruların kanatları büsbütün arttırıyordu.

Sütun başlıklarında Agapantis ve ipten süs şekillerinin sık sık kullanıldığını görüyorum. Bu türbede derhal göze çarpan en mühim şey de, aralarında bir hurma ağacı bulunan, çift ejderhaya veya çift başlı kartala benzeyen oymalardı. Bunların resimleri alınıp basılsa tarih için ne kıymetli bir eser olur! Bu ejderha veya kartallar heybetli, azametli ve muhteşem bir tavırla âdeta türbeyi bekler gibidirler.

Buraya sade taştan bahsettım, galiba. Fakat, burada hakikaten her tarafa durgun

fakat yaşayan bir an'ane hâkim diyebilirim. Yalnız, yerli oyunlarda biraz daha şuh ve şakrak havaya rastlıyoruz.

Erzurumlular bize hançer oyunu gibi güzel bir temsil seyretmek zevkini tattırıyorlar. Oyunu oynayanlar dik ve adalı vücutlu, mavi veya siyah gözlü, narin yapılı ve bir Eti kabartmasındaki şekiller gibi çevik erkeklerdi. Elleri o kadar çabuk hareket ediyordu ki görmeyen inanmanın imkânı yoktu. Gözleriyle oynuyor, hançerleriyle konuşuyor gibiydiler. Hançerlerini karşılarındakinin gözlerinin içine saplıyor sanırsınız. Bütün hareketlerinde büyük bir ahenk ve müvazene göze çarpıyordu.

Çalgı bir neyle bir de kemandan ibaretti. Oyuncuların arkasında bacaklarını sıkı sıkı saran çakşır, yakası açık gömlek vardı. Gömlelerinde hiç bir süs yoktu; yalnız, boyunlarından aşağı uzun, siyah bir kurdela sarkıyordu.

Seyrine hakikaten doyum olmayan bu oyunu onlar da büyük bir zevkle oynuyorlardı. Sağlam ve sıhhatli kimseler oldukları görülmüyordu. Bizimle beraber oturmuş, oyunu seyreden kadın,

erkek diğer Erzurumlular da aynı şekildeydiler. Bunlar, manevî ve maddî mukavemet an'anesini devam ettirenlerin torunları ve çağdaşlarıydı.

Erzurum gördüğüm Selçuk şehirlerinin üçüncüsünü teşkil ediyor ve bana daha başkalarını görmek arzusu veriyor. Muhakkak ki Selçuk sanatının mimarî incileri, bu sanatın merkezi olan Konyadadır. Fakat Kayseriyle Erzurum, daha küçük çapta da olsa, aynı derecede alâkaya değer tarihî eserleri ihtiva ediyor.

Bu sanat hakkındaki ilk bilgilerimi Celâl Esat Arseven'in «L'Art Turc» (Türk Sanatı) isimli eserinden edindim. Muharrir bu eserde Selçukluların ticarete verdikleri ehemmiyeti ve o muazzam kervansarayları niçin inşa ettiklerini gayet iyi izah etmiştir. Selçuklular aynı zamanda büyük medreseler ve üniversiteler de kurmuşlardır ki Şemseddin Tebrizi, Mevlâna, Celâleddin Rumi gibi din âlimleri buralarda yetişmiştir. Celâlettin Rumî'nin Kayserideki o yeşil damlı türbesi Bence Selçukluların bu büyük şairlerine gösterebilecekleri en derin hürmet ifadesidir.

Arkası 22 de

Ötügenli'me...

*Derdini Ergenekonlarda avut,
Anayurtdan gayrisi boş Ötügenlim!
Yağz atının yelesinden tut,
Altay eteklerinde koş Ötügenlim!*

*Bir bahçe ki Altayın, Cennetden inme.
Yurdunun bağları hoş Ötügenlim!..
Yenilme düşmana, amansız yenme,
Altay eteklerinde koş Ötügenlim..*

*Bas, yavaş nağranı, yavuz cilasun!
Dumanlı dağlardan aş Ötügenlim..
Göklerden alnına çelenkler yağsın,
Yıkılsın ufuklar, taş ötügenlim!*

*Çağlayan pınardan bir yudum su iç,
Anayurt suları hoş Ötügenlim..
Sıyrılsın kınından parlayan kılıç,
Altay eteklerinde koş ötügenlim!..*

*Doğudan batıya doğdukça güneş,
Geçitsiz dağlardan aş Ötügenlim!..
Türk, yiğit demek; Yiğit Bozkurda eş,
Dünyada eğilmez baş Ögütgenlim!*

B. H. ŞEREN

Trabzon yolunda

Yazan : Lady Kelyy

Erzurumla Trabzon arasındaki yolu ben gümüş bir kordelâya bedzettim. Bu kordelâ Fırat vadisinden ayrılır ayrılmaz Kop Geçidine doğru evvelâ dümdüz gidiyor, sonra üç yüz yirmi beş kilometrelik bir mesafeyi dağların arasından kıvrıla kıvrıla rakederek aşıyor: Arka arkaya bir çok dönemeçleri isabetli ve emin adımlarla dönen çevik bir koşu atı gibi. Bazı yerlerde bu kordelâyı mütecessis köy ve kasabalar tutup aşağıya doğru çekiyorlar.

Uzakta ilk göze çarpan yer, Ahadır. İrandan Karadenize gelen kervan yolu Anadoluya bu noktada dahil olur. Romalılar buranın kaplıcalarını çok severlerdi. Bütün yol boyunca köyleri topraktan farketmenin imkânı yok. Duvarları çamur sıvalı, damları tezek yığılı.

İki bin metre kadar irtifada olan Birnakiban'da yol Kop geçidine doğru daha sarp bir şekilde yükselmeğe başlı-

yor. İki tarafta bodur çınar ağaçları var. Pembe, mor dağ çiçekleri de demet demet olmuşlar, koparılmaya hazır bekliyorlar.

Üç bin metreye yaklaşıırken yolun sol tarafında heybetli bir bina sizi karşılayıyor. Yüzünü Dumanlı dağlara dönmüş olan bu binanın üzerinde büyük ve güzel bir tunç çan var. Bu çan, tipi esnasında, yollarını kaybetmiş yolcuların, sürü ve köpeklerin istikametini tayine yardım ediyormuş. Oradan geçerken gpzü-müze bir keklik ilişti. Bizi görünce kaçmağa başlamıştı. Söylediklerine göre, burada kekliğe nadir tesadüf edilirmiş. Fakat hepsi sülün kadar büyük olurmuş.

Kop geçidinin insana ürperti veren ve masalları andıran bir manzarası var. Bu, belki de, Ararat Dağının yakın olmasından ileri geliyor. İnsan, gayri ihtiyarî, İncil'deki şu cümleleri hatırlıyor:

«Tekmil dağları ve tepeleri mahvedeceğim, otlarını

solduracağım.»

Allahın kudreti, tabiatın kuvveti yanında insanın ne kadar küçük ve aciz kaldığını geçitteki direkler ne güzel ifade ediyor! Beş metre boyundaki bu direklerin ucuna üç köşe levhalar mihlanmış: Tipide etrafın korkunçluğu arasında yolu bulmak ancak bu levhalar sayesinde kabil.

Otomobilimiz ilerledikçe geçit arkada kaldı ve biraz sonra, Anabasis'lerin Fasis dedikleri Çoruh nehrinin üzerinden geçtik.

Şehit düşen bir ordunun hatırası, vaktiyle askerlerin gördükleri bir ufka doğru uzanan bir muharebe sahası bana daima heyecan vermiştir. Onun için, Erzurumdan ayrıldığımdanberi On Binlerin Yürüyüşü bir türlü aklımdan çıkmamıştı.

Çocukken, Artaherhes, Kürus gibi uzun ve heybetli isimler bana Brüksel mezesinde gördüğüm İran kabartmalarını hatırlatırdı. Fakat burada bizzat Ksenefon'un gördüğü bir sahneyle karşı karşıya bulunuyordum. On Binlerin Erzurumdan Trabzona giden yolu biraz evvel benim geçtiğim dağlardan geçmişti. Bu yolculuk esna-

sında insanın muhayyilesinde Yunanlıların o uzun seferi kolayca canlanıyor. Yunanlıların o uzun seferi kolayca canlanıyor. Yunanlılar harp arabalarıyla gelen İranlıları Kunnaha muharebesinde hırpalamaya başlamışlardı.

Nihayet Artaherhes galip gelmiş, Kürus kaçmağa mecbur olmuştu. Yunanlılar kayıtsız şartsız teslimi reddettiler ve o korkunç geri dönüş başladı. Klarhus esir düştü. Fakat Yunanlılar yola devam azmetmişlerdi. Arabalarını, çadırlarını yaktılar. Bu suretle, kadınları da yürüyeye yürüyeye gitmiye mecbur etmiş oluyorlardı. On Binlerin Yürüyüşü bir hârika ise, kadınların yürüyüşü bir mucizedir. Atları yalnız yük hayvanı olarak kullanıyorlardı. Adamlardan biri üç bin altın, bir diğeri kıymetli hatıralar götürüyordu.

Paflagonya'ya varıp Sinopta, yahut buranın başka bir şehrinde mola verdiler. Yeniden yola koyulmaları ancak yedi gün sonra kabil oldu. Hem gidiyorlar, hem de mütemadiyen çarpışıyorlardı. Ksenefon artık hatıra defterini yazmaya devam edemez oldu.

On binler Artaherhes'in

damadı ve Doğu Ermenistan valisi Orontes'i mağlûp ettiler ve yollarına devamla şimalde doğru çıktılar. Muştan sonra ihtimal ki batıya doğru ilerlemişler ve Günek nehrine varmışlardır. Erzurumun batısına gelince batı Fıratı geçmiş olacaklar. Fakat nehrin şimalindeki tepelerde yollarını kaybettiler. Yüzleri zehir gibi bir rüzgârla kamçılanırken yavaş yavaş doğuya doğru ilerliyorlardı.

Ksenefon'a şimdi mühim bir vazife düşüyordu:

Bu hasta ve perişan orduyu toplayıp bir araya toplayıp bir araya getirmek lâzımdı. Fakat tekrar yollarını kaybettiler. Yollarını yeniden buldukları zaman ise, Araxes'e yerlilerin Fasis ismini verdiğini gördüler Karadenize çıkmak ümidiyle buradan doğuya yürüdüler.

Yol devam ediyor ve bir müddet sonra Gümüşaneyeye varıyoruz. Burası gümüş şehri. Eski devirlerde meşhur olan ve şehre adını veren gümüş madenleri şimdi işletilmiyor. Karsüt nehrinden yarım saatlik mesafede bulunan Gümüşhane son derece son derece mühim bir mevkidedir. Şehir setlerin üzerine kurulmuş. Araziyi, bir çok

yerlerde şelâleler teşkil eden bir su ikiye bölüyor. Suyun hemen yanında ancak bir iki ev var; ötekiler, kuş yuvaları gibi, dağın yamacına konurmuş. Burası, İsviçredeki dağ evleri gibi sivri çatılı kırmızı damlı evlerden mürekkep bevaz bir şehir. Sık sık merdivenli sokaklara raslanıyor. Kademe kademe yükselen şehirde bir çok bahçeler var.

Gümüşanenin etrafını çeviren dağlar hep volkanik. Kayalar havaya kurulmuş birer şatoyu andırıyor. İnsan eliyle yapılmış küçük bir harap kule bu muazzam kalemin yanında pek zayıf kalıyor. Gümüşhane civarında Romalı veya Yunan devrinden kalma hiç bir tarihi eser yok.

Buradan sonra tabiat son derece değişik manzaralarla insanı şaşırtıyor. Saniki tezat- tan tezada koştuktan zevk alıyormuş gibi. Karsüt nehrinin koca koca kayaların arasından güle söylye koşuyor, dağların dibinden kendine yol açıp ilerliyor. Bu sular âdeta canlı. Hârikulâde ve parlak renkli kayalara şiddetle hücum ediyorlar.

Ardasa'da ortaçağdan kalma bir şato var. Bence on-

beşinci asırda İspanyanın Ti-murlenk'e gönderdiği Elçi Ci-lavijo, Semerkand'e giderken aylarca bu şatoda kalmış. At nalı şeklindeki kırmızı bir kaya üzerinde bulunan bu bina şimdi bir harabe halin-de.

Etrafta pek az nebat gö-rülüyor. Manzaranın güzelli-ğini teşkil eden şey renkli topraklarla kayalardan mü-rekkep.

* Bana sorarsanız en garip geçit, Zigana geçididir. Bu-rası Romalılar zamanından beri aynı ismi muhafaza edi-yor.

Tabiat burada insanı şa-şırtmak ve korkutmak için ifrata kaçmış denilebilir. Yol kütle halindeki büyük kaya-ların arasından geçiyor. Bu kayalar Trabzonu âdeta hi-maye eder gibi çevirmekte. Çok tath dönemeçlerle ve kes-kin zaviyelerle iki bin met-reye kadar çıkıyoruz. Solda karlı tepeler görülüyor, aşı-ğıda Karsüt yavaş yavaş göz-den kayboluyor.

Tepeye çıkınca birdenbi-re yanağımızda deniz havası-nın ıslak ve serin nefesini hissediyoruz. Trabzona doğru inen sırt insana dehşet veri-yor. Kilometrelerce aşağısını kaplayan bir sis vardı. Bunun-

la beraber etrafımızı daha şimdiden çam ve kestane a-ğaçları çevirmişti. Ağaçların altında da iki bin senedenbe-ri oralarda yetismekte devam etmiş olan meşhur dağ çi-çekleri öbek öbek görünüyor-du. (Devamı var)

Erzurumdan Trabzona

On birinci asırdan on ü-çüncü asra kadar İran, Tür-küstandan gelen bir çok mi-marlar kendileriyle beraber yeni yani bir tezyin usulü getirmişlerdir. Çifte minarede olduğu gibi tuğlalarla veya diğer eserlere görülen renkli tuğla veya çinelerle süsleme-yi öğreten bu usul Bizanslı-ların mozayık usulünün yeri-ne geçen ve Selçuk sanatına bambaşka bir yenilik kazan-dırmıştır.

Yunan ve Roma sanatın-daki çizgi ve şekiller bu sa-natta yoktu; fakat gayri şu-urî olan onların tesiri altında kalmıştı. Bu sanatın başlıca hususiyetleri büyük kapılar, main ve istalaktik şekilleriyle süslü methaller, beyzî kemer-ler ve divarlarda çini «lev-halar.» Bunların hepsi aslın-da Türk sanatıdır ve Orta Asyadaki Türk sanatı ile on altıncı asırda Osmanlı sanatı arasında bir intikal devresi teşkil eder.

Dergiler arasında

EDEBİYAT DÜNYASI

Edebiyat Dünyası, 15/ Nisan/949 günlü 17. inci sa-yısını Köy Enstitüleri'ne tah-sis etmiş. Bu sayıdaki yazı ve şiirlerin hepsi köy, köylü ve Köy Enstitülerimiz hak-kında.

Milletimizin %80 den ol-mak itibarile bütünü ve esa-sı olan ve hayatıyet taşıyan bu konu genç ve gerçek de-ğerlerle ilgili dergiye taze ve canlı bir hava veriyor.

Esasen son günlerde ha-kiki dergilerimizin hemen hepsi bu konuyu, kendisine uygun bir ciddiyet ve titiz-likle ele alıyorlar. Bu suretle sayın Cumhur Başkanımız İ-nönü'nün «Köy Enstitülerini Cumhuriyetin eserleri içinde en kıymetlisi ve en sevgilisi sayıyorum» sözleriyle milletce önemine işaret olunan bu bü-yük davamızın ikide bir du-yulan ya anlayışsız veya maksatlı ve samimiyetsiz ses lere rağmen, hakiki aydınla-rımızca benimsediğini mem-nunlukla görüyoruz.

Sabahattin Hüsnü «Köy Enstitüleri konusunda Tekil-den genel'e giderken unuttuk

larımız» başlıklı yazısında «Bu en kutsal davayı balta-lamak en doğru anlamıyla va-tanın kötülüğüne çalışmak de-mek olduğuna işaret ettikten sonra Yirmibir Köy Enstitü-sünden birinde olan en ufak bir olay bütün Köy Enstitü-lerini lekelememeli bize» di-yor. Ve sonra istatistiklere ve rakamlara dayanarak köy Enstitülerimizin başardıkları-nı ve gerçekten omuzlarına aldıkları milleti bütünüle ye-tiştirme görevinin büyüklüğü-nü açıklıyor.

Edebiyat Dünyasının bu dolgun sayısında genç ve de-ğerli eleştirmecimiz Fahir Onger'in «bu gün gerçek ede-biyat, gerçek sanat halkı in-celeyen, halkı anlatan sanat-tır. Kara sapanile üretim sa-vasına giren köylü Durmuş'un da bir (Prens Hamlet) kadar derin iç dramı olduğuna inanıyoruz» diyen «Köy-den Gelen Ses» başlıklı yazı-sı ve Mustafa Baydar, (Köy Enstitüleri üzerine düşünce-ler) kitabının yazarı Cavit Orkan Tütengil, Kemran Aş-kın, Ahmet Köksal ve Azmi Tekinalp'ın yazılarını ve Ta-

lip Apaydın, Fakir Baykurt, Eşef Işık, Basri Şener'in şiirlerini zevkle okuduk. Okuyucularıma bir fikir vermek üzere Basri Çener'in şiirini aynen buraya alıyorum :

Vatan aşkı yer etmiş kalbimizde

Bütün arkadaşlar birden dağılıverdik

Veda ettik ; doğduğumuz memlekete

Hasret ne vakte kadar bilinmez ?

Kimimiz İstanbula gitti, mekteplerine

Kimimiz parasız pulsuz dolaşır İzmirlerde.

Nerede akşam orada sabahe eder.

Kimimiz hudud yollarında asker.

Kimimiz Anadolu köylerinde vazifede

Günler mi geçer ?

Ama, cümlemiz, cümlemiz memleket hizmetinde

Cümlemiz memnun yaşamaktan

Vatan aşkı bir kere yer etmiş kalbimizde.

Dergi bu sayısında her konuda olduğu gibi bu konuda da en iyi görenimiz ve açıklıyanımız olan ulu Atatürk'ümüzün 928 de söyledikleri sözlerinide almış :

Memleketin sahibi hakikisi ve efendisi hakiki müstahsil olan köylüdür. Yedi asırdanberi cihanın dört köşesine sevk ederek kanlarını akıttığımız, kemiklerini yabancı tspraklarda bıraktığımız ve yedi asırdanberi emeklerini ellerinden alıp israf ettiğimiz, bunca fedakârlıklarına ve ihsanlarına karşı küstahlık, nankörlük ve cebbarlıkla uşak menzilesine indirmek istediğimiz bu asil sahibin huzurunda bu gün ihtiramla hakiki vaziyetimiz alalım.

ATATÜRK



Bugün çıkmakta olan Halkevi dergilerinin listesi

Derginin Adı	Çıkaran Halkevi	Kaç günde bir çıktığı
Taşpınar	Gaziantep	2 ayda bir
Çorumlu	Çorum	ayda bir
Doğuş	Kars	ayda bir
Erciyeş	Kayseri	onbeş günde bir
Fikirler	İzmir	iki ayda bir
Gediz	Manisa	onbeş günde bir
Görüşler	Adana	ayda bir
Halkevi	Eskişehir	ayda bir
İnanç	Denizli	ayda bir
İnan	Trabzon	ayda bir
Karadağ	Diyarbakır	ayda bir
Karaelmas	Zonguldak	onbeş günde bir
Kaynak	Balıkesir	ayda bir
Konya	Konya	onbeş günde bir
Ondokuzmayıs	Samsun	onbeş günde bir
Taşpınar	Afyon	ayda bir
Türk Akdeniz	Antalya	ayda bir
Ün	İsparta	ayda bir
Uludağ	Bursa	ayda bir
Yeni Türk	Eminönü	ayda bir
Halk bilgisi	Eminönü	ayda bir
haberleri		

Basıldığı yer :
İstikbal Basımevi—Trabzon

TÜRK TARİH KURUMU

Kurum Adı: TÜRK TARİH KURUMU
Sicil No: 255.7.2/24/801795
DERGİLER İNAN : TRABZON HALKEVİ KÜLTÜR DERGİSİ 50-52
(1949) Markası: MARKASIZ Bulunduğu Yer: - Konusu: TÜRKÇE

